

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
кафедра біоморфології хребетних ім. акад. В.Г. Касьяненка

ЗАТВЕРДЖЕНО
Факультет ветеринарної медицини
“ ____ ” _____ 20__ р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

“ СПЕЦІАЛЬНА ПАТОМОРФОЛОГІЯ І СУДОВА ВЕТЕРИНАРІЯ “

Галузь знань: 21 «Ветеринарна медицина»

Спеціальність: 211 «Ветеринарна медицина» (скорочений термін)

Освітня програма: «Ветеринарна медицина»

Факультет ветеринарної медицини

Розробник: доцентка кафедри біоморфології хребетних ім. акад. В.Г. Касьяненка,
к. вет. н. Вікторія ЛІСОВА

Опис навчальної дисципліни “Спеціальна патоморфологія і судова ветеринарія”

Навчальна дисципліна «Спеціальна патоморфологія і судова ветеринарія» ґрунтується на вивченні матеріальних основ патологічних процесів, їх причин, механізмів, динаміки розвитку і їх завершення. Прикладним аспектом дисципліни, який зіставляє відповідність структурно-функціональних змін з результатами клінічних, біохімічних і патофізіологічних досліджень з метою контролю лікувально-профілактичної роботи є вивчення нозології, морфофункціональних змін в органах, тканинах і клітинах, виявлених при патологоанатомічному розтині та гістологічному дослідженні, які є складовими патологоанатомічної діагностики хвороб.

Курс навчальної дисципліни «Спеціальна патоморфологія і судова ветеринарія» включає спеціальну патоморфологію, яка вивчає патології різних органів і систем органів за хвороб різної етіології та основи судової ветеринарної медицини.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	магістр	
Спеціальність	211 - Ветеринарна медицина	
Освітня програма	Ветеринарна медицина	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	1	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	залік	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	денна	заочна
Курс (рік підготовки)	5	
Семестр	9	
Лекційні заняття	15 год.	
Практичні, семінарські заняття	-	
Лабораторні заняття	15 год.	
Самостійна робота	90 год.	
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	2 год.	

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета – набуття студентами теоретичних і практичних знань щодо структурних основ патології органів і систем організму для розуміння їх матеріальної основи, етіології,

механізмів і динаміки розвитку, а також організаційних основ судово-ветеринарної експертизи.

Перелік освітніх компонент, які передують вивченню дисципліни «Спеціальна патоморфологія і судова ветеринарія»: «Анатомія свійських тварин», «Цитологія, гістологія, ембріологія», «Ветеринарна вірусологія», «Ветеринарна мікробіологія», «Епізоотологія та інфекційні хвороби», «Внутрішні хвороби тварин», «Паразитологія та інвазійні хвороби тварин», «Патологічна морфологія та судова ветеринарія».

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі ветеринарної медицини, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

загальні компетентності (ЗК):

- ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 3. Знання та розуміння предметної галузі та професії.
- ЗК 7. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
- ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
- ЗК 12. Прагнення до збереження навколишнього середовища.
- ЗК 13. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів не доброчесності.

спеціальні (фахові) компетентності (СК):

- СК 2. Здатність використовувати інструментарій, спеціальні пристрої, прилади, лабораторне обладнання та інші технічні засоби для проведення необхідних маніпуляцій під час професійної діяльності.
- СК 5. Здатність застосовувати методи і методики патолого-анатомічної діагностики хвороб тварин для встановлення остаточного діагнозу та причин їх загибелі.
- СК 6. Здатність здійснювати відбір, пакування, фіксування і пересилання проб біологічного матеріалу для лабораторних досліджень.
- СК 11. Здатність застосовувати знання з біобезпеки, біоетики та добробуту тварин у професійній діяльності.
- СК 14. Здатність проводити судово-ветеринарну експертизу.
- СК 16. Здатність оберігати довкілля від забруднення відходами тваринництва, а також матеріалами та засобами ветеринарного призначення.

Програмні результати навчання (ПРН):

- 1. Знати і грамотно використовувати термінологію ветеринарної медицини.
- 3. Визначати суть фізико-хімічних і біологічних процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології;
- 13. Розуміти логічну послідовність дій та вміти оформляти відповідну документацію під час проведення судово-ветеринарної експертизи.

Компетенції першого дня:

- 1. Демонструвати розуміння етичних та правових рамок, в яких має працювати лікар ветеринарної медицини, включаючи професійні аспекти, аспекти, що пов'язані з благополуччям тварин, власників тварин, громадським здоров'ям, суспільні та екологічні аспекти, пов'язані з професійною діяльністю.
- 4. Сприяти та контролювати збереження здоров'я та безпеки себе, пацієнтів, власників тварин, колег та навколишнього середовища під час здійснення професійної діяльності;

- демонструвати знання про принципи забезпечення якості; застосовувати принципи управління ризиками на практиці
5. Ефективно спілкуватися із власниками тварин, громадськістю, колегами за професією та відповідними органами, використовуючи мову, що є прийнятною для відповідної аудиторії, і дотримуватись принципів повної поваги до конфіденційності та приватності.
  8. Ефективно працювати в складі поліпрофільної команди під час надання ветеринарних послуг та визнавати внесок усіх членів команди.
  9. Вміти критично мислити, здійснювати перегляд та оцінку літератури та презентацій.
  11. Демонструвати здатність критично аналізувати докази, справлятися з неповною інформацією, вирішувати непередбачувані ситуації та адаптувати знання, вміння і практичні навички до різних виробничих ситуацій.
  12. Використовувати професійні здібності для сприяння розвитку ветеринарних знань та реалізації концепції "Єдине здоров'я" з метою сприяння здоров'ю, безпеці та благополуччю тварин, людини і навколишнього середовища, а також досягнення Цілей сталого розвитку ООН.
  13. Демонструвати здатність розпізнавати особисті та професійні можливості і знати, як звернутися за професійною порадою, допомогою та підтримкою, коли це необхідно.
  14. Демонструвати прихильність до навчання впродовж всього життя особистого удосконалення та професійного розвитку. Це включає в себе реєстрацію та рефлексію професійного досвіду, а також вжиття заходів для покращення професіоналізму та компетентності.
  15. Регулярно брати участь у процесах самоаналізу та оцінювання з боку колег з метою підвищення ефективності власної роботи і роботи всього колективу.
  25. Розпізнавати ознаки можливих захворювань тварин, що підлягають повідомленню до відповідних державних органів, зоонозів, а також ознак жорстокого поводження з тваринами та вживати відповідних заходів, у тому числі повідомляти відповідні органи влади.
  33. Визначати доречність евтаназії, виконувати її з повагою до тварини та її власників, використовуючи відповідний метод, безпечного для присутніх під час проведення цієї процедури; надавати консультації з етичних та юридичних аспектів щодо утилізації трупа.
  34. Проводити розтин трупів тварин всіх поширених видів, включаючи відбір зразків, відправку їх на дослідження та оформлення звітності.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							заочна форма						
	тижні	усього го	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
Модуль 1. Патологія органів і систем організму														
Тема 1. Патоморфологія хвороб органів серцево-судинної і кровотворної систем		14	2		2		10							
Тема 2. Патоморфологія хвороб органів дихання		14	2		2		10							
Тема 3. Патоморфологія		14	2		2		10							

хвороб органів травлення. Частина 1													
Тема 4. Патоморфологія хвороб органів травлення. Частина 2		14	2		2		10						
Тема 5. Патоморфологія хвороб органів сечостатевої системи		16	2		4		10						
Тема 6. Патоморфологія хвороб нервової системи		15	2		3		10						
Тема 7. Зміщення, звуження і розширення трубчастих і порожнистих органів		16	1				15						
Тема 8. Патоморфологічне дослідження органів і систем організму під час проведення судово-ветеринарного розтину		17	2				15						
Разом за модулем 1	120		15		15		90						
Усього годин	120		15		15		90						

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Патоморфологія хвороб органів серцево-судинної і кровотворної систем	2
2	Патоморфологія хвороб органів дихання	2
3	Патоморфологія хвороб органів травлення. Частина 1	2
4	Патоморфологія хвороб органів травлення. Частина 2	2
5	Патоморфологія хвороб органів сечостатевої системи	2
6	Патоморфологія хвороб нервової системи	2
7	Зміщення, звуження і розширення трубчастих і порожнистих органів	1
8	Патоморфологічне дослідження органів і систем організму під час проведення судово-ветеринарного розтину	2
Всього		15

4. Теми лабораторних (практичних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Патоморфологія хвороб серцево-судинної і кровотворної систем	2
2	Тема 2. Патоморфологія хвороб органів дихання	2
3	Тема 3. Патоморфологія хвороб органів травлення	2
4	Тема 4. Патоморфологія хвороб печінки	2
5	Тема 5. Патоморфологія хвороб нирок	2
6	Тема 6. Патоморфологія хвороб органів статевих систем	2
7	Тема 7. Патоморфологія хвороб нервової системи	2
8	Тема 8. Колоквіум	1
Всього		15

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Патоморфологія хвороб серцево-судинної і кровотворної систем	10
2	Патоморфологія хвороб органів дихання	10
3	Патоморфологія хвороб органів травлення	10
4	Патоморфологія хвороб органів сечостатевої системи	10
5	Патоморфологія хвороб нервової системи	10
6	Зміщення, звуження і розширення трубчастих і порожнистих органів	15
7	Організаційні основи судово-ветеринарної експертизи	15
Разом		90

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- співбесіда;
- тестування;
- здача лабораторних робіт;
- залік.

7. Методи навчання:

- словесний метод (лекція, співбесіда);
- метод практико-орієнтованого навчання;
- метод навчання через дослідження;
- наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій);
- відеометод (дистанційні);
- самостійна робота (виконання завдань).

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Патологія органів і систем організму		
Лекція 1. Патоморфологія хвороб органів серцево-судинної і кровотворної систем	Знати етіологію, патогенез і патоморфологічні зміни за патологій серця, судин і кровотворних органів запального і незапального характеру.	-
Лабораторна робота 1. Патоморфологія хвороб серцево-судинної і кровотворної систем	Визначати суть процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології. Вміти розпізнавати мікроскопічні ознаки різних патологічних процесів за хвороб серця, судин і органів кровотворення.	10
Лекція 2. Патоморфологія хвороб органів дихання	Знати етіологію, патогенез і патоморфологічні зміни за патологій легень запального і незапального характеру.	-
Лабораторна робота 2. Патоморфологія хвороб органів	Визначати суть процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології.	10

дихання	Вміти розпізнавати мікроскопічні ознаки різних патологічних процесів за хвороб легень.	
Лекція 3. Патоморфологія хвороб органів травлення. Частина 1	Знати етіологію, патогенез і патоморфологічні зміни за патологій шлунка і кишечника запального і незапального характеру.	-
Лабораторна робота 3. Патоморфологія хвороб органів травлення	Визначати суть процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології. Вміти розпізнавати мікроскопічні ознаки різних патологічних процесів за хвороб кишечника.	10
Лекція 4. Патоморфологія хвороб органів травлення. Частина 2	Знати етіологію, патогенез і патоморфологічні зміни за патологій печінки й підшлункової залози запального і незапального характеру.	-
Лабораторна робота 4. Патоморфологія хвороб печінки	Визначати суть процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології. Вміти розпізнавати мікроскопічні ознаки патологічних процесів за хвороб печінки.	10
Лекція 5. Патоморфологія хвороб органів сечостатевої системи	Знати етіологію, патогенез і патоморфологічні зміни за патологій органів сечостатевої системи запального і незапального характеру.	-
Лабораторна робота 5. Патоморфологія хвороб нирок	Визначати суть процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології. Вміти розпізнавати мікроскопічні ознаки різних патологічних процесів у нирках.	10
Лекція 6. Патоморфологія хвороб нервової системи	Знати етіологію, патогенез і патоморфологічні зміни за патологій нервової системи запального і незапального характеру.	-
Лабораторна робота 6. Патоморфологія хвороб органів статевої системи	Визначати суть процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології. Вміти розпізнавати мікроскопічні ознаки різних патологічних процесів у матці.	10
Лекція 7. Зміщення, звуження і розширення трубчастих і порожнистих органів	Знати етіологію, патогенез і патологоанатомічні зміни за різних форм зміщень, звужень і розширень трубчастих і порожнистих органів.	-
Лабораторна робота 7. Патоморфологія хвороб нервової системи	Визначати суть процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології. Вміти розпізнавати мікроскопічні ознаки різних патологічних процесів за хвороб нервової системи.	10
Лекція 8. Патоморфологічне дослідження органів і систем організму під час проведення судово-ветеринарного розтину	Визначати суть процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології. Знати організаційні засади і підстави для проведення судово-ветеринарного розтину. Розуміти логічну послідовність дій та вміти оформляти відповідну документацію під час проведення судово-ветеринарної експертизи.	-

Модульна контрольна робота 1.		30
Всього за модулем 1		100
Навчальна робота		$M1 * 0,7 \leq 70$
Залік		30
Всього за курс		(Навчальна робота + залік) ≤ 100

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	Списування під час контрольних робіт, заліків та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу.
Політика щодо відвідування	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення:

- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної форми здобуття вищої освіти;

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Борисевич Б. В., Лісова В. В., Чумаков К. А. Патологічна морфологія тварин. Ч. 1. Київ: Аграр Медіа Груп, 2020. 418 с.
2. Борисевич Б. В., Лісова В. В., Чумаков К. А. Патологічна морфологія тварин. Ч. 2. Київ: Аграр Медіа Груп, 2020. 452 с.
3. Борисевич Б. В., Лісова В. В., Чумаков К. А. Патологічна морфологія тварин. Ч. 1. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : ФОП Білецький Р.Г., 2024. 510 с.
4. Борисевич Б. В., Лісова В. В., Чумаков К. А. Патологічна морфологія тварин. Ч. 2. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : ФОП Білецький Р.Г., 2024. 480 с.
5. Борисевич Б.В., Лісова В.В. Патологічна анатомія тварин (загальна патологічна анатомія, органопатологія). Запоріжжя: "Сору Art", 2017. 362 с.

6. Борисевич Б. В., Лісова В. В. Методичні вказівки до лабораторних занять з дисципліни «Патологічна морфологія та судова ветеринарія». Київ : Аграр Медіа Прінт, 2025. 108 с.

7. Лісова В. В. Курс лекцій з дисципліни «Патологічна морфологія та судова ветеринарія» (розділ «Загальна патологічна морфологія»). Київ : Аграр Медіа Прінт, 2025. 122 с.

8. Борисевич Б.В., Лісова В.В., Чечет О.М., Ложкіна О.В., Котляров Е.С., Купневська М.В. Методичні вказівки з патоморфологічної діагностики інфекційного перитоніту котів. Київ: ЦП «Компринт», 2023. 32 с.

9. Борисевич Б.В. Лісова В.В., Котляров Е.С. Інфекційний перитоніт котів. Київ: ЦП «Компринт», 2023. 188 с.

10. Лісова В. В., Радзиховський М.Л. Коронавірусна інфекція собак. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2019. 126 с.

11. Лісова В.В., Радзиховський М.Л., Дишкант О.В. Парвовірози в собак. Житомир: ПП «Євро-Волинь», 2022. 208 с.

12. Лісова В.В., Радзиховський М.Л. Морфологічні особливості різних форм парвовірусної інфекції собак // Ukrainian Journal of Veterinary Sciences. 2019, Vol. 10 (2): 37-43.

13. Борисевич Б.В., Лісова В.В., Поладова О.Т. Деякі характеристики живого організму та мертвого тіла з точки зору термодинаміки // Ukrainian Journal of Veterinary Sciences. 2019, Vol. 10 (4): 114-18.

14. Mikhailo Prus, Yulia Duda, Lyudmila Koreyba, Borys Borisevich, Victoria Lisova. Seasonal and age dynamics of passalurosis invasion of rabbits and pathological and histological changes in this nematodosis // Scientific Horizons, 2022, v. 25, N 11, P. 9-19. [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(11\).2022.9-19](https://doi.org/10.48077/scihor.25(11).2022.9-19).

15. Лісова В. В. Мікроскопічні зміни в селезінці котів за інфекційного перитоніту / В. В. Лісова, Е. С. Котляров // Ukrainian Journal of Veterinary Sciences, 2022. – Vol. 13, №4. С. 15-25.